

видання законодавцем залишається незмінним, постійним. Ці теорії заперечують можливість коригування норм права в процесі тлумачення, пристосування його до перехідних умов життя.

Динамічні теорії основними цінностями називають динамізм, змінність змісту норм права, незалежно від законодавця, пристосування права до умов життя, що змінюються, припускають на підставі різних оцінок можливість коригування, пристосування права до економічних, політичних і культурних потреб життя суспільства, що змінюються.

Розвиток суспільного життя, економічних, політичних, культурних сфер часто породжує відносини, які не врегульовані нормами права, але входять до правового поля. При цьому кажуть про прогалини в праві.

**Стеценко Ніна Сергіївна,**  
НЮОАУ імені Ярослава Мудрого,  
здобувач кафедри історії держави  
і права України та зарубіжних країн

### ***НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ, ЯКІ РЕГУЛЮВАЛИ ОРГАНІЗАЦІЮ І ДІЯЛЬНІСТЬ СУДОВИХ ПРИСТАВІВ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТОЛІТТЯ***

Друга половина ХІХ століття в Російській імперії ознаменувалася рядом реформ. Значна роль серед них відводилася Судовій реформі 1864 року, яка заклала правові основи інституту судових приставів. У другій половині ХІХ століття вони були розвинуті у багатьох нормативно-правових актах, різних за юридичною силою, суб'єктом прийняття, формою, сферою дії. При цьому питання наукового узагальнення, систематизації і оцінки тогочасного законодавства, що регулювало організацію і діяльність судових приставів, залишаються мало дослідженими в юридичній літературі, тому їх аналіз є актуальним як в сфері вивчення Судової реформи 1864 року в цілому, так й інституту примусового виконання судових рішень зокрема.

Головні організаційно-правові основи виконання судових рішень у Російській імперії заклали такі основоположні документи, як: «Учреждение судебных установлений», Статут цивільного судочинства та Статут кримінального судочинства від 20 листопада 1864 р. Ці акти необхідно

розглядати в єдності і зв'язку, оскільки вони взаємно розвивали і доповнювали одне одного, регламентуючи різні аспекти організації і діяльності судових приставів. Так, у Статутах знайшов відображення функціональний аспект цього інституту, тоді як організаційний був закріплений в «Учреждении...».

«Учреждение...» містило норми організаційного характеру, що регламентували порядок устрою інституту судових приставів: порядок призначення на посаду та вимоги, що пред'являлися до судових приставів, їх права, обов'язки і відповідальність, а також організація системи самоврядування і взаємодопомоги серед судових приставів. Також тут містилися положення щодо роботи приставів по забезпеченню встановленого порядку діяльності суду. Таким чином, «Учреждение...» регламентувало правовий статус судових приставів, кадрові питання, гарантії їхньої діяльності.

Практична діяльність судових приставів отримала правове закріплення у Статутах цивільного та кримінального судочинства. Так, найбільш повну правову регламентацію функціонування інституту судових приставів отримало у Статуті цивільного судочинства. Ним встановлювалися загальні правила виконання судових рішень, регулювалися питання виконавчого провадження по розрахункам, звернення стягнення, примусової передачі відсудженого майна, розподілу суми стягнень, особистого затримання боржників та ін., а також регулювалися конкретні дії судового пристава по виконанню судового рішення. Статут кримінального судочинства регламентував діяльність судових приставів з виконання вироків у кримінальних справах в частині грошових стягнень. Цей акт встановлював спеціальні об'єкти діяльності судового пристава, проте він не містив якихось специфічних норм стосовно порядку такої діяльності, відсилаючи до Статуту цивільного судочинства.

Крім Судових статутів, що мали універсальний характер, організацію і діяльність органів, що виконували рішення суду регламентували спеціальні нормативно-правові акти. Серед них можна виділити такі закони, як: Уложення про покарання кримінальні і виправні, де містилися норми, що передбачали конкретну відповідальність винних осіб за спротив судовому приставу при виконанні ним своїх повноважень і завдання йому образи; Статут про гербовий

збір (визначав діяльність судових приставів по забезпеченню уплати мита і зборів з прохань, майна, що безвідплатно передавалося у спадщину, земель та ін.); Статут про пенсії і одноразові виплати 1892 року (регламентував пенсійне та соціальне забезпечення судових приставів як посадових осіб, що перебували на державній службі); законодавчі акти від 12 липня 1889 року, які вносили зміни і перетворення у систему мирової юстиції (регулювали виконання судовими приставами рішень мирових суддів, повітових членів окружного суду) тощо.

Питанням організації і діяльності судових приставів була також присвячена значна кількість підзаконних актів. У період 1865-1894 років було видано понад 200 таких загальнообов'язкових документів.

До цих актів, що були видані урядом, слід віднести: «Правила виконавчого провадження за Судовими статутами» від 20 листопада 1864 р., що детально регламентували процедуру виконання судових рішень судовими приставами; Правила про винагороду знаючих осіб за оцінку майна; Правила про витрачання сум, що надходять до загальних судових установ, а також про веденню рахунків і звітності по цим сумах та ін.

Акти Міністерства юстиції, що видавалися у формі циркулярів, регулювали права і обов'язки судових приставів при вчиненні конкретних дій, процедурні моменти вчинення останніх, порядок надання сприяння судовим приставам з боку органів виконавчої влади, винагороди тощо. Такі циркуляри регламентували діяльність судових приставів досить детально, аж до обов'язку проводити службові дії у спеціально визначеному форменому одязі і мати при собі спеціальний знак відзнаки судового пристава.

Єдність правозастосовної практики, встановлення одноманітних правил застосування законодавства забезпечували рішення касаційних департаментів Сенату. Складаючи доволі значну правову базу інституту судових приставів, вони конкретизували правовий статус судових приставів, уточнюючи їх права і обов'язки, та роз'яснювали різні аспекти практичної діяльності судових приставів, торкаючись порядку вчинення тих чи інших виконавчих дій.

Окреме місце серед підзаконних нормативно-правових актів, які регламентували діяльність судових приставів, займали накази судових установ: загальні і особливі накази. Загальний наказ як документ, що мав регламентувати питання організаційно-технічного характеру, а саме: облаштування приміщень, де розташовувалися судові органи, порядок розміщення осіб у засіданнях, правила діловодства, передбачалося затвердити на законодавчому рівні, однак він так і не був прийнятий. Особливі накази розроблялися і приймалися окружними судами або з'їздами мирових суддів. Вони встановлювали правила ведення діловодства та звітності, порядок виконавчого провадження і здійснення окремих дій (вручення повісток, вчинення стягнень певних видів майна), питання винагороди судових приставів за такою.

В межах окремих судових установ вагоме значення мали розпорядження голів судів. Це були локальні акти, які поширювали свою юридичну силу на посадових осіб, що перебували при відповідному суді, в т.ч. на судових приставів. Такі розпорядження могли стосуватися розподілу службових обов'язків, порядку взаємозаміщення судових приставів, порядку здачі приставами на зберігання окремих видів майна, звітності тощо.

Юридичну силу для судових приставів мали також акти органу ради судових приставів. Цей орган самоврядування судових приставів міг видавати постанови, дія яких поширювалася на судових приставів, які перебували при судах відповідного округу.

Аналізуючи стан законодавства, яке регулювало організацію і діяльність судових приставів у другій половині XIX століття, можна зазначити таке: велика кількість законодавчих актів детально регламентувала цей інститут, завдяки чому було врегульовано кожний аспект виконання судових рішень. Однак, ані розробникам Судової реформи 1864 року, ані пореформеним законодавцям не вдалося систематизувати нормативні акти, що стосувалися примусового виконання рішень суду, хоча необхідність прийняття єдиного кодифікованого акту, який би регламентував ці питання, була очевидною. У нормативному врегулюванні організації і діяльності судових приставів

простежувалася відсутність єдності і централізації, що значно ускладнювало справу примусового виконання судових рішень.

Загалом, історичний досвід правового регулювання організації і діяльності судових приставів у другій половині XIX ст. суду має важливе науково-практичне значення і може бути врахований в умовах реформування Державної виконавчої служби в Україні в наш час.

**Трофименко В. А.**

к. ю. н., доцент кафедри філософії

Національної юридичної академії ім. Я. Мудрого

### **КОМПЛЕКСНИЙ ПРИНЦИП ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ЯК СПОСОБ ОСМИСЛЕННЯ ПРАВА**

Сьогодні українське суспільство і світова спільнота в цілому переживають такий етап історії свого розвитку, який характеризується посиленою зацікавленістю до права, держави, гарантуванню основних прав і свобод людини і громадянина, механізму їхньої реалізації. Таке ставлення обумовлюється зростанням ролі людини, окремого громадянина в цій системі. Зважаючи на те, що всі вище наведені елементи тим чи іншим чином пов'язані з правом, законодавець надає особливу роль правосвідомості людини, її правовій культурі. Від рівню правосвідомості і правової культури в цілому залежить не тільки стан правової поведінки, а й справедливість у існуванні деяких інститутів. Так, наприклад, суддя, який виносить вирок, керується внутрішнім переконанням, яке повністю залежить від його правосвідомості. Якими ж принципами він керується? Як це впливає на подальше життя громадян? І чому сьогодні розрізняють правовий і юридичний світогляд?

Термін «світогляд» введений в правовий лексикон нещодавно – вперше його запропонував Імануїл Кант. Сьогодні під ним розуміється система принципів, знань, ідеалів, тверджень, ціннісних орієнтацій та установок, переконань, вірувань, які визначають діяльність індивіда або соціального суб'єкта.